

Megemlékezés Balogh Béla születésének 125. évfordulóján

A mai magyar antropológusok sajnos személyesen nem ismerték az elmúlt évszázad első felének egyik kiváló, de tehetségét a biológiai antropológia területén teljesen kibontakoztatni nem tudó tanárembert, Balogh Bélát.

Életútjáról szerencsére sokat ismerünk, mert több szerző emlékezett meg életéről, munkásságáról (Bartucz 1948, Farkas 1987, 2004, Farkas és mtsai 2004, Kaposvári 2002, Kaposvári és Pató 2004a, b, Kürthy 1996, Pató 1997).

1890. január 3-án Kassán született hivatalnok családból. Édesapja, Balogh László törvényszéki díjnok, édesanyja Lengyel Irma volt. Az első gimnáziumi osztályt a kassai Római Katolikus Főgimnáziumban végezte. Miután édesapját Beregszászra helyezték Balogh Béla az ottani Magyar Királyi Állami Főgimnáziumban folytatta tanulmányait. Tizenhárom éves volt, amikor a szülei meghaltak. 1907-ben érettségizett, és ugyanabban az évben a Budapesti Tudományegyetem természetrajz-földrajz szakára iratkozott be, és vegytani előadásokat is hallgatott. Harmad- és negyedéves korában az Antropológiai Intézetben dolgozott. 1909 nyarán ösztöndíjas hallgatóként az ógyallai csillagvizsgálóban készítette el matematikai földrajzból tanári szakdolgozatát. 1911-ben „Adatok a lapockacsont méreti vizsgálatához. Osteometriai tanulmány” című munkájával bölcsészdoktori szigorlatot tett. Az 1911–1912-es tanévben ösztöndíjas gyakorló tanárjelöltként a budapesti VI. kerületi Állami Főgimnáziumban tanított. 1912–1913-ban Bécsben, majd Budapesten katonai szolgálatot teljesített. 1913–1914-ben egy magánintézetben oktatott. 1914 márciusában természetrajz-földrajz szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. 1914. július 28-án Betkowsky Ilonát feleségül vette. 1914-ben az első mozgósításkor katonai behívót kapott. Először Magyarországon teljesített szolgálatot, majd az orosz hadterre került. 1915 tavaszán súlyos vérhással és tüdőcsúcsshuruttal orosz hadifogságba került. A kórházi kezelés után Szibériába vitték. 1918-ban tért haza, főhadnagyként szerelt le. 1918 decemberében a szolnoki Állami Főgimnáziumban kapott rendes tanári állást, ahol 1941-ig földrajzot, természetrajzot, egészségtant és filozófiát tanított. Az iskolában a természetrajzi szertár mellett kis antropológiai laboratóriumot rendezett be.

Munkássága többirányú volt. 1927-ben a Magyar Földrajzi Társaság országos vándorgyűlése alkalmával szélesebb körű földrajzi kiállítást szervezett. Szülőföld-ismereti tankönyvet írt középiskolások számára „Szolnok város és környékének földrajza” címmel.

Másik jelentős tevékenysége a könyvtár és múzeum szervezésével volt kapcsolatban. 1930 körül tanítványaival sok száz aláírást gyűjtött a szolnoki múzeum létesítése érdekében. 1933-ban Szolnok polgármestere megbízta a múzeum és azt támogató társadalmi egyesület megszervezésével. Lelkes és kitartó munkájával és diákjainak segítségével megalakította a Szolnoki Könyvtár- és Múzeumegyesületet azzal az elképzeléssel, hogy így járuljon hozzá anyagilag és erkölcsileg is a nyilvános városi könyvtár és múzeum fenntartásához. 1934-ben megnyílt a közkönyvtár, amelynek 1941-ig az igazgatója volt. Mivel csak egy altiszt állt rendelkezésére, a könyvtárban gyakorlatilag minden munkát saját maga végzett.

Munkásságának harmadik területe az antropológiával kapcsolatos. 1929-ben megkezdte a középiskolások tanulóinak rendszeres antropológiai vizsgálatát. 1934-ben a debreceni M. Kir. Tisza

István Tudományegyetem magántanári képesítést nyert és egyben az embertan megbízott előadója lett. 1941-ben megszüntette gimnáziumi tanári állását és Debrecenbe költözött. 1943-ban a Bartucz Lajos által vezetett Alföldi Tudományos Intézet megbízásából megkezdte a Kunság antropológiai kutatását Kunhegyesen, Kunmadarason, Kisújszálláson és Karcagon. Összesen 1622 férfi és nő részletes antropológiai vizsgálatát végezte el. Három évtizedes antropológiai munkásságát elismerve 1946-ban nyilvános rendkívüli egyetemi tanári címmel tüntették ki és őt jelölték a szerveződő Embertani tanszék vezetésére. Ezt a feladatot azonban már nem tudta teljesíteni, mert 1947. december 3-án bélfekélyének meggyógyulása után agyvérzés következtében éjjel álmában érte a halál.

Tanulmányai főként az Antropológiai Füzetekben, a Természettudományi Közönyben, a Tanáregyesületi Közönyben, a Földrajzi Közleményekben, a Debreceni Szemlében és még más periodikákban és folyóiratokban (Allodiatoris 1958) jelentek meg.

A Deutsche Gesellschaft für Rassenforschung, a Tisza István Tudományos Társaság, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésének, az Ifjúság és Élet szerkesztőbizottságának, a Vármegyei Iskolánkívüli Népművelési Bizottság tagja, a szolnoki Verseghy Irodalmi Kör és a Földrajzi Társaság Didaktikai Szakosztályának választmányi tagja, a Biological Abstracts munkatársa volt.

A szolnoki Damjanich János Múzeum előtt Pogány Gábor Benő egész alakos szobra örökíti meg múzeumalapító tevékenységét.

Irodalom

- Allodiatoris, I. (1958): *A Kárpátmedence antropológiai bibliográfiája*. Akadémiai Kiadó, Bp. p. 182.
- Bartucz, L. (1948): Dr. Balogh Béla 1890–1947. Alföldi Tudományos Gyűjtemény. Az *Alföldi Tudományos Intézet Évkönyve II(1946–1947)*: 329–332.
- Farkas, Gy. (1987): A magyar antropológia története kezdettől 1945-ig. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*. pp. 110–112.
- Farkas, L.Gy. (2004): Az antropológus Balogh Béla. *Szolnoki arcképcsarnok*. 2. Szolnok. pp. 75–79.
- Farkas, L.Gy., Dezső, Gy. (1994): *A magyar antropológia története a kezdettől napjainkig*. Balogh Béla. JatePress, Szeged. pp. 70.
- Farkas, L.Gy., Pató M., Vadász I. (2004): Balogh Béla válogatott bibliográfiája. *Szolnoki arcképcsarnok*. 2. Szolnok. pp. 106–114.
- Kaposvári, Gy. (2002): Balogh Béla. In: Bodó, S., Viga, Gy. (Szerk.) *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok*. Budapest. 44–45.
- Kaposvári, Gy., Pató M. (2004a): Balogh Béla, a szolnoki múzeum megalapítója. *Történeti Muzeológiai Szemle*, 3: 181–190.
- Kaposvári, Gy., Pató, M. (2004b, Szerk.): Dr. Balogh Béla – egy tudós tanár életútja. *Szolnoki arcképcsarnok*. 2. Szolnok. pp. 123.
- Kürthy, L. (1996): *Dr. Balogh Béla élete és munkássága*. Szolnok. p. 26.
- Pató, M. (1997): A szolnoki városi könyvtár és múzeum története (1933–1944). *Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Múzeumok Évkönyve*, 10: 85–96.

Farkas L. Gyula